

Ба шурои диссертатсионии 6D.KOA-018-и
назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (ш.
Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17.)

ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи МИРЗОМУРОДЗОДА ДУСТМУРОД
ГУЛМУРОД дар мавзуи “**Масъалаҳои танзими ҳуқуқи маданият
хизматрасонии музднокӣ байторӣ дар қонунгузорию Ҷумҳурии
Тоҷикистон**” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои
ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.03. – Ҳуқуқи гражданин; ҳуқуқи
соҳибдорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ (илмҳои
ҳуқуқшиносӣ)

аз 20 августи соли 2024

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар
Паёми худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 январи соли
2015 қайд намуданд: «Нақш ва саҳми соҳаи кишоварзӣ дар таъмини
амнияти озуқаворӣ мамлакат, рушди соҳаҳои саноат, афзоиши
имконияти содиротии кишвар ва таъсиси ҷойҳои нави корӣ бисёр
муассир мебошад». Воқеан дар бисёр ҳолатҳо таъмини амнияти
озуқаворӣ ҷумҳурӣ аз самаранокӣ ва рушди устувори соҳаи кишоварзӣ,
махсусан бахшҳои он: чорводорӣ, парандапарварӣ, моҳипарварӣ ва
занбӯриасалпарварӣ вобастагӣ дорад. Иқтисодии мамлакат аз
ин соҳаҳо вобастагии зиёд дошта, аҳолиро бо маводи ғизоӣ ва
корхонаҳоро бо ашёи хом таъмин мекунад, ки ин яке аз воситаҳои
расидан ба ҳадафҳои стратегии давлат – ҳифзи амнияти озуқаворӣ,
мебошад.

Дар муқаддима мубрамии мавзуи таҳқиқоти диссертатсионӣ асоснок
гардида, дараҷаи таҳқиқи он, робитаи таҳқиқот бо барнома (лоиҳаҳо) ва
ё мавзӯҳои илмӣ муайян шуда, тавсифи умумии таҳқиқот баён карда
шудааст.

Боби 1-уми диссертатсия – «Моҳияти ҳуқуқии хизматрасонии
музднокӣ байторӣ дар танзими ҳуқуқи маданият», аз ду зербоб иборат
мебошад. **Зербоби 1 боби 1** – «Мафҳум ва аломатҳои хизматрасонии
музднокӣ байторӣ ҳамчун объекти танзими ҳуқуқи маданият» ном дошта,
бо истифода аз ақидаҳои олимони ва мутахассисони ватанию хориҷӣ,
инчунин қонунгузорию миллии ва хориҷӣ масоили мазкур мавриди
таҳқиқи омӯзиш қарор дода шудаанд.

Дар баробари ин дар доираи ин зербоб баъзе мафҳуми истилоҳоте,
ки ба истилоҳоти хизматрасонии байторӣ алоқамандӣ доранд, аз қабилӣ

мафҳуми «байторӣ», «соҳаи байторӣ», «фаъолияти байторӣ», «фаъолияти хусусии байторӣ», «фаъолияти соҳибкори байторӣ» баррасӣ ва мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Муаллиф қайд менамояд, ки ду унсурҳои муҳимми соҳаи байториро ҷудо намудан мумкин аст: якум, ҳамчун доираи дониши махсуси илмӣ ва дуюм, ҳамчун фаъолияти амалӣ будани соҳаи байторӣ. Соҳаи амалии байторӣ ин фаъолияти байторӣ буда, онро ба фаъолияти давлатии байторӣ ва фаъолияти хусусии байторӣ ҷудо намудан мумкин аст.

Дар зербоби 2-юми боби 1-ум – «Асосҳои ҳуқуқии хизматрасонии байторӣ дар ҚТ» сарчашмаҳои муҳимми танзими ин намуди хизматрасонӣ таҳлил гардида, мушкилоти он ошкор гардида, пешниҳодҳо чиҳати такмили қонунгузорӣ баён карда шудаанд. Ба назари муаллиф асосҳои ҳуқуқии хизматрасонии байторӣ – низоми ягонаи санадҳои меъёрии ҳуқуқии танзимкунандаи хизматрасонии байторӣ мебошад, ки аз қонунҳо ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ иборат аст. Муаллиф дар ин қисмати рисола қайд менамояд, ки таърихи ташаккул ва рушди асосҳои ҳуқуқии хизматрасонии байторӣ даврони 19 тулониро дар бар мегирад. Дар ҳар марҳилаи таърихӣ сарчашмаҳои мавҷуд буд, ки муносибатҳои ҷамъиятиро дар бахши хизматрасонии байторӣ танзим менамуд ва ҳар як давраи таърихӣ бо дастовардҳои худ аз дигар марҳилаҳо фарқ менамояд. Бо мақсади дарки дурусти раванди инкишофи таърихии масоили баррасишаванда асосҳои ҳуқуқии хизматрасонии байторӣ вобаста бо марҳилаҳои гуногуни таърихӣ даврандӣ гардидаанд.

Дар боби 2-юми диссертатсия – «Шартномаи хизматрасонии музднокӣ байторӣ», аз се зербоб иборат аст. Зербоби 1-уми боби 2-юм – «Мафҳум ва аломатҳои шартномаи хизматрасонии музднокӣ байторӣ» номгузорӣ шудааст, ки дар доираи он танзими ҳуқуқӣ, мафҳум, табиати ҳуқуқӣ ва унсурҳои шартномаи мазкур ошкор ва таҳлил шудаанд. Муаллиф дар доираи ин зербоб бо истифода аз таҳлили адабиёти илмӣ ва қонунгузорӣ мафҳуми шартномаи хизматрасонии музднокӣ байториро пешниҳод менамояд. Инчунин, муаллиф табиати ҳуқуқии шартномаи мазкурро таҳлил намудааст. Ба ақидаи муаллиф, шартномаи мазкур консенсуалӣ, музднок, дутарафа мебошад, вале хусусияти оммавӣ будани он танҳо дар сурате зоҳир мегардад, ки агар ба сифати фармоишгар истеъмолкунанда иштирок намояд. Ҳамзамон дар доираи ин боб унсурҳои асосии шартномаи мазкур мавриди таҳлилу баррасӣ қарор гирифтаанд. Муаллиф қайд менамояд, ки тарафҳои шартномаи мазкур иҷроқунанда ва фармоишгар буда ба сифати иҷроқунанда ташкилотҳои байторӣ иштирок менамоянд, ки онҳо мумкин аст давлатӣ ва хусусӣ бошанд. Ташкилотҳои байтории давлатӣ – ташкилотҳои мебошанд, ки моликияти давлатӣ ва тобеи мақомоти ҳокимияти иҷроия – Кумитаи бехатарии озуқаворӣ назди Ҳуқумати ҚТ мебошанд. Ташкилотҳои байтории хусусӣ бо молу мулкӣ худ ин фаъолиятро амалӣ менамоянд. Шахсонӣ воқеӣ, ки маълумоти байторӣ доранд ва ҳамчун соҳибкори инфиродӣ сабти ном шудаанд, метавонанд иҷроқунанда дар

ин шартнома бошанд. Барои он ки ташкилоти байтории хусусӣ ё соҳибкори инфиродӣ фаъолияти байториро амалӣ намояд ва ҳамчун тараф дар ин шартнома иштирок кунад, бояд иҷозатнома дошта бошад. Иҷозатнома барои ин фаъолият аз ҷониби мақомоти салоҳиятдори давлатӣ – Кумитаи бехатарии озуқавории назди Ҳукумати ҶТ дода мешавад. Ба сифати фармоишгар дар ин шартнома шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ баромад карда метавонанд. Фармоишгаре, ки хизматрасонии байториро баҳри қонё гардонидани эҳтиёҷоти маишии худ фармоиш медиҳад, мақоми ҳуқуқии истеъмолкунандаро дорад.

Зербоби 2-юми боби 2-юм – «Мазмуни шартномаи хизматрасонии муздноки байторӣ» ном гирифта, дар он мазмуни ин шартнома муайян ва таҳлил шудааст. Муаллиф дар ин қисмат зикр менамояд, ки мазмуни шартномаи хизматрасонии муздноки байторӣ ба се маъно фаҳмида мешавад: дар зери мафҳуми мазмуни шартномаи хизматрасонии муздноки байторӣ ҳамчун факти ҳуқуқӣ шартҳои шартнома фаҳмида мешаванд. Мазмуни ин шартнома ҳамчун муносибати ҳуқуқӣ аз ҳуқуқ ва уҳдадорихои тарафҳои шартнома ва ҳамчун ҳуҷҷати танзими инфиродӣ аз бандҳои шартнома иборат аст.

Дар доираи рисола мазмуни шартнома ҳамчун муносибати ҳуқуқӣ таҳлил шуда, муаллиф андешаи худро оид ба ҳуқуқ ва уҳдадории тарафҳои шартномаи хизматрасонии муздноки байторӣ ибраз менамояд. Ба назари муаллиф шартномаи хизматрасонии муздноки байторӣ дутарафа буда, ҳар ду тараф ҳуқуқ ва уҳдадорихои баробар доранд. Гузашта аз ин, шартномаи мазкур мутақобила буда, дорои ҳуқуқ будани як тараф ва доштани уҳдадории тарафи дигарро ифода менамояд. Дар доираи рисолаи мазкур танҳо он уҳдадорихои тарафҳо таҳлил шудааст, ки дар як вақт ҳуқуқи тарафи дигарро ташкил медиҳанд.

Дар зербоби 3-юми боби 2-юм – «Асосҳои бастан, тағйир додан ва бекор намудан шартномаи хизматрасонии муздноки байторӣ» таҳлил шудааст. Ба ақидаи муаллиф бастан шартномаи хизматрасонии муздноки байторӣ – ин натиҷаи созиши тарафҳо аз рӯи ҳамаи шартҳои муҳимми шартнома мебошад, ки тибқи шакли дахлдор ба расмият дароварда шуда, ба қонунгузорӣ асос меёбад. Ягона шартҳои муҳимми шартномаи мазкур мавзӯи он мебошад, ки дар амал ва фаъолияти иҷрокунанда ифода меёбад. Муаллиф хулоса менамояд, ки қонунгузориҳои ҶТ шакли хаттӣ одии бастан шартномаи хизматрасонии муздноки байториро талаб менамояд. Аммо мавҷуд набудани шакли хаттӣ фармоишгарро аз ҳуқуқи йстинод ба нишондоди шохидон ҷиҳати тасдиқи далели бастан шартнома ё шартҳои он маҳрум намесозад. Ба назари муаллиф, тағйир додани шартномаи хизматрасонии муздноки байторӣ ин аз нав дида баромадани як ё якчанд шартҳои иҷронашудаи шартнома бо нигоҳ доштани қувваи ҳуқуқии он мебошад. Бекор намудани шартномаи мазкур – ин ҳолате дар назар дошта мешавад, ки дар рафти иҷрои шартнома ба вучуд омада, ҳангоми фаро расидани он шартнома қувваи ҳуқуқии худро гум мекунад.

Боби 3-юми диссертатсия – «Чавобгарии ҳукуқи мадания тарафҳои шартномаи хизматрасонии муздноки байторӣ» аз ду зербоб иборат мебошад. Дар зербоби 1-уми боби 3-юм – «Моҳияти чавобгарии ҳукуқи мадания тарафҳои шартномаи хизматрасонии муздноки байторӣ» таҳлил шудааст. Ба назари муаллиф, чавобгарии ҳукуқи тарафҳои шартномаи хизматрасонии муздноки байторӣ чораи ҳукуқие мебошад, ки ба зиммаи ҳуқуқвайронкунанда уҳдадорӣ иловагӣ молумулкиро мегузорад. Дар рисола қайд мешавад, ки асоси ба вучуд омадани чавобгарии ҳукуқи мадания тарафҳои шартномаи болозикршуда ҳуқуқвайронкунӣ мебошад. Ҳуқуқвайронкунии ҳукуқи мадания дар ин самт иҷро накардан ё иҷрои номатлуби уҳдадорӣ ба зиммаи тарафҳои шартномаи мазкур гузошташуда мебошанд. Барои он ки ҳуқуқвайронкунӣ ҳамчун асоси ба вучуд омадани чавобгарии ҳукуқи 24 мадания гардад, бояд ба таркиби ҳуқуқвайронкунӣ диққати асосӣ дода шавад.

Чунин шуморида мешавад, ки асоси чавобгарии ҳукуқи мадания таркиби ҳуқуқвайронкунии мадания буда, дорои чор шарт аст:

- мавҷуд будани кирдори зиддиҳуқуқи тарафҳои шартнома. – мавҷуд будани зиён;
- мавҷудияти робитаи сабабӣ байни кирдори зиддиҳуқуқи тарафҳои шартнома ва зиёни расонида;
- мавҷудияти гуноҳи тарафҳо.

Дар зербоби 2-юми боби 3-юм – «Хусусиятҳои ҷуброни зиён, товони зарари маънавӣ ва ноустуворона дар шартномаи хизматрасонии муздноки байторӣ» таҳлил шудааст. Муаллиф бар он ақида аст, ки ҷуброни зиён уҳдадорӣ иловагӣ мучозотӣ мебошад. Ҷуброни зиён дар ҳолати иҷро нашудани уҳдадорӣ асосӣ ба манфиати кредитор ба вучуд омада, яке аз тарзҳои таъсиррасонӣ ба вазъи молумулкии қарздор буда, ёро аз иҷрои уҳдадорӣ асосӣ дар ҳолати иҷрои мучозоти мазкур озод намекунад (Ролф Книпер). Зиён ҳамчун хароҷоте фаҳмида мешавад, ки аз ҷониби шахси ҳуқуққаш вайроншуда харҷ гардидааст. Зиён ду намуд мешавад: хисороти воқеӣ ва фоидаи аздастрафта. Муаллиф мафҳуми онҳоро дар заминаи м. 14 КМ ҚТ таҳлил менамояд. Хисороти воқеии фармоишгар дар шартномаи мазкур фаъти ҳайвонот, харидорӣ доруҳо, пардохти музди хизматрасонӣ ва ғайра буда метавонад. Хисороти воқеии иҷрокунанда бошад ин омодагӣ ба табобати ҳайвонот, харидорӣ доруҳо, пардохти музди мутахассисон, роҳкиро ва ғайра мебошад. Фоидаи аздастрафтаи фармоишгар ин нагирифтани маҳсулоти ҳайвонот ба миқдори зарурӣ, нагирифтаи насли ҳайвонот ва ғайра бу- 25 да метавонад. Фоидаи аздастрафтаи иҷрокунанда – ин нагирифтани даромади зарурӣ бо сабаби поймол шудани ҳуқуққаш буда метавонад. Чавобгарии дигари ҳукуқи мадания, ки дар шартномаи хизматрасонии муздноки байторӣ истифода мешавад, ин товони зарари маънавӣ мебошад. Товони зарари маънавӣ дар ин шартнома ҳангоме татбиқ карда мешавад, ки ба сифати фармоишгар шахси дорои мақоми ҳуқуқи истеъмолкунандадошта баромад намояд.

Дар хулосаи ин зербоб муаллиф чунин пешниҳод менамояд: бинобар бештар ҳолат дар шакли хаттии одӣ, аз ҷумла дар шакли додани чеки хазиनावӣ ё дигар ҳуҷҷатҳои намунашон муқарраршуда баста шудани шартномаи хизматрасонии муздноки байторӣ ва дар он муқаррар нагардидани ҷавобгарӣ дар шакли ноустуворона хизматрасонӣ аз ҷониби иҷроқунанда ба таври дахлдор иҷро намегардад. Бинобар ин зарур аст, ки барои иҷро накардан ва ё ба таври ғайридахлдор иҷро кардани ин шартнома ҷавобгарӣ дар шакли ноустуворонаи қонунӣ муқаррар карда шавад.

Дар хулосаи диссертатсия муҳимтарин пешниҳодҳои илмӣ ва амалӣ оварда шудаанд:

Аз таҳлили автореферати диссертатсия хулоса намудан мумкин аст, ки мавзӯ ва мазмуни таҳқиқот ба шиносномаи ихтисоси 12.00.03. – Ҳуқуқи граждани; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ, ки аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти ҶТ тасдиқ карда шудааст, дигар талаботҳо (навгонӣ, риояи одоби илмӣ ва инъикоси шароити Тоҷикистон) мутобиқ мебошад.

Андешаи унвонҷӯй, ки дар бахши тавсияҳои амалӣ муайян кардааст: “Дар матни Қонуни ҶТ «Дар бораи байторӣ» аз 29 декабри соли 2010, №674 истилоҳи «бамузд» ба истилоҳи «музднок» иваз карда шавад. Дар м. 1 Қонуни ҶТ «Дар бораи байторӣ» аз 29 декабри соли 2010, №674 чунин сархати нав илова карда шаванд: – хизматрасонии муздноки байторӣ – ин фаъолияти касбии шахси ҳуқуқӣ ва соҳибкори инфиродӣ дар соҳаи байторӣ амалқунанда мебошад, ки ба шахсони воқеӣ ва шахсони ҳуқуқӣ хизматро дар соҳаи байторӣ музднок дар намуд ва ҳаҷми муайян мерасонанд”, тавсияи мазкур бахснок буда, унвонҷӯро зарур буд, ки онро пурра таҳлил менамуд. Эроди гирифташуда сатҳи илмӣ рисолаи анҷомёфтаро коста намегардонад.

Автореферати диссертатсияи унвонҷӯй **Мирзомуродзода Дустмурод Гулмурод** дар мавзӯи “**Масъалаҳои танзими ҳуқуқи мадания хизматрасонии муздноки байторӣ дар қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон**” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12. 00. 03 – Ҳуқуқи граждани; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ ба талаботҳои бандҳои 31, 33, 34 ва 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳуқумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, мутобиқат дорад, унвонҷӯй арзандаи дараҷаи илмӣ дархостшуда мебошад.

Такризнавис,

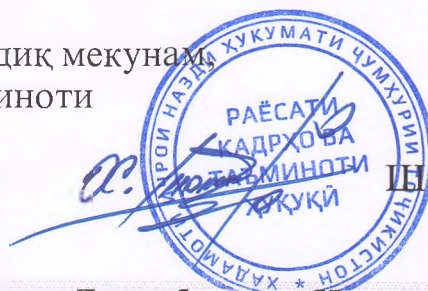
Ёвари сардори Хадамоти иҷроӣ назди

Ҳуқумати Ҷумҳурии Тоҷикистон

номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент

Каримозода Р.М.

Имзои “Каримзода Р.М.”-ро тасдиқ мекунам,
Сардори раёсати кадрҳо ва таъминоти
хукукии Хадамоти иҷроии назди
Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон

Шоҳиён Х.Қ.

Нишони: ш.Душанбе, кучаи Исмоили Сомонӣ - 8

Телефон: (+992 37) 2289871

(+992 37) 228 98 39

Факс: (+992 37) 228 98 67

E-Mail: hijro@mail.tj